

چکیده

همواره در طول تاریخ، بزهکاری و ارتکاب جرم و جنایت به عنوان پدیده غیرانسانی و ضد ارزش های اخلاقی و اجتماعی شناخته شده و تبهکاری به عنوان تکان دهنده ترین آسیب اجتماعی در روابط میان فرد و جامعه مطرح بوده است. واکنش های فردی و اجتماعی نیز پیوسته در برابر اعمال تبهکارانه خطاکاران، به اشکال تدافعی و تنبیهی ظاهر شده و در قالب اعمال مجازات های گوناگون تجلی پیدا می کند. پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی و عزت نفس با اضطراب و افسردگی زندانیان شهر سیرجان می باشد. جامعه آماری در این پژوهش زندانیان شهر سیرجان می باشند و نمونه آماری ما ۱۰۰ نفر از زندانیان بودند که به روش نمونه گیری اتفاقی ساده انتخاب شدند. در این پژوهش از پرسشنامه های عزت نفس کوپر اسمیت، پرسشنامه شخصیت NEO، آزمون اضطراب کتل و تست افسردگی بک استفاده شده است. در تحلیل داده ها از میانگین و انحراف معیار، آزمون معنی داری ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون چند متغیره با استفاده از نرم افزار SPSS ویراست ۱۹ استفاده شده است. تحلیل داده ها نشان داد که ویژگی های شخصیتی و عزت نفس زندانیان با اضطراب آنها رابطه معنادار دارد. ویژگی های شخصیتی و عزت نفس زندانیان با افسردگی آنها رابطه معنادار دارد. عزت نفس زندانیان بطور معناداری قادر به پیش بینی اضطراب آنها می باشد. ویژگی های شخصیتی زندانیان بطور معناداری قادر به پیش بینی افسردگی آنها می باشد. ویژگی های شخصیتی زندانیان بطور معناداری قادر به پیش بینی اضطراب آنها می باشد.

کلید واژه ها: عزت نفس، ویژگی های شخصیت، افسردگی، اضطراب، زندانیان

فصل اول:

کلیات پژوهش

مقدمه:

آیا مجرمین، مجرم به دنیا می آیند یا مجرم پرورش می یابند؟ از دیرباز در بین اندیشمندان و جرم شناسان، دو دیدگاه در مورد شکل گیری جرم و بزهکاری مطرح بوده است که یکی از آنها به نقش وراثت و دیگری به نقش محیط، اهمیت بیشتری داده اند.

دیدگاه ارثی نگر، بر این باور بود که جرم، توسط افرادی صورت می گیرد که مجرم به دنیا می آیند و جامعه هر کاری در مورد آنها انجام دهد، آنان سرانجام مرتکب اعمال بزهکارانه خواهند شد، « گویی همواره نشان قابیل بر پیشانی آنان خورده است » (آیزنک^۱، ۱۹۴۴). از پیشگامان این دیدگاه لمبروزو بود که به عینی کردن مساله جرم پرداخت و در سال ۱۸۸۶ با انتشار کتابی با عنوان « انسان بزهکار » منتشر کرد، از نظریه ی فطری بودن جنایت زایی دفاع کرد (منصور، ۱۳۵۱).

دیدگاه محیطی نگر، با نادیده انگاشتن نقش وراثت، جرم را معلول عوامل اجتماعی مناسبات معیوب در جامعه ی انسانی و تعارضهایی می داند که در چارچوب آن به وقوع می پیوندند (ترک^۲، ۱۹۶۹؛ کوئین^۳، ۱۹۷۰؛ چامبلز^۴ و سیدنی^۵، ۱۹۷۱ نقل از دادستان، ۱۳۸۲). از این دیدگاه پدیده هایی چون فقر، انقلاب، جنگ و تحولات صنعتی عواملی هستند که یکی از پیامدهای آن افزایش جرم است.

اما، نه محیط و نه وراثت به تنهایی علت به وجود آمدن جرم نیستند . در قالب یک روی آورد تحولی و تالیفی باید به تمام ابعاد زیستی، روانی و اجتماعی توجه کرد. پایه های زیستی، آمادگی برای جرم را مهیا می سازد اما کیفیت تحول روانشناختی و چارچوبهای اجتماعی است که به جرم امکان بروز می دهد. این ابعاد، قابل تفکیک از یکدیگر نیستند و به نوعی در هم تنیده اند. زندگی در عصر حاضر، با قرار دادن انسانها در معرض موقعیتهای تنیدگی زا، تجهیزات و توانمندیهای روانشناختی، آنها را به چالش می طلبد. این توانمندیها به افراد در تدارک راهبردهای مقابله درمواجهه با تنیدگی، کمک می کنند در ارزیابی

^۱ Eysenck

^۲ Terick

^۳ Quinn

^۴ Chambls

^۵ Sidney

از واقعیت‌های موجود راهگشا هستند، کیفیت روابط بین شخصی را تنظیم می‌کنند، واکنش‌های دفاعی را به راه می‌اندازند و در مهار برانگیختگی‌ها موثرند.

یکی از ابعاد مهم روانی عزت نفس است و مربیان، والدین، رهبران تجاری و دولتی همگی بر این امر اتفاق نظر دارند که ما نیاز به پرورش اشخاصی با عزت نفس سالم و بالا داریم.

افرادی که با خصوصیات مدارا و احترام قائل بودن برای دیگران مشخص می‌گردند و افرادی که مسئولیت اعمالشان را می‌پذیرند، دارای انسجام هستند، به موفقیت‌های خود مباحثات می‌کنند، خود انگیخته‌اند، تمایل به ریسک کردن دارند، انتقادپذیر هستند، قادر به دوست داشتن و دوست داشته شدن‌اند، جویای چالش و برانگیزش ناشی از پیگیری اهداف ارزنده و دشوارند و بر زندگی‌شان احاطه و کنترل دارند. به عبارت دیگر ما نیازمندیم تا به رشد اشخاصی که واجد عزت نفس سالم و اصیل هستند، کمک نماییم، چرا که آن‌ها کسانی هستند که به وجود خود به عنوان یک تأیید کننده زندگی، فردی سازنده، مسئول و مطمئن اعتماد می‌کنند (ریزنر^۱، ۲۰۰۴، به نقل از محمودی، سایت علمی آفتاب، ۱۳۸۲).

بخش دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد ویژگی‌های شخصیتی است، شخصیت تشکیل شده است از الگوهای ویژه فکری، احساسی و رفتاری که هر فرد را از افراد دیگر متمایز می‌سازد. شخصیت، سرچشمه درونی دارد و در طول حیات، تقریباً پایدار باقی می‌ماند. روان‌شناسان شخصیت، ویژگی‌های یگانه افراد و نیز مشابهت‌ها بین گروه‌هایی از افراد را مورد مطالعه قرار می‌دهند. مفهوم اصلی و اولیه شخصیت، تصویری ظاهری و اجتماعی است که بر اساس نقشی که فرد در جامعه بازی می‌کند، قرار دارد. یعنی در واقع، فرد به اجتماع خود شخصیتی را ارائه می‌دهد تا جامعه بر اساس آن وی را ارزیابی کند (شاملو، ۱۳۸۲).

^۱ Riesener

یکی دیگر از ابعاد مهم روانی اضطراب است که می تواند با عزت نفس در تعامل متقابل باشد. اضطراب یک علامت هشدار دهنده است که خبر از خطری قریب الوقوع می دهد و شخص را برای مقابله آماده می سازد. همه انسان ها اضطراب را تجربه می کنند و اگر در حد اعتدال باشد، نه تنها مضر نیست، بلکه به عنوان پاسخی سازش یافته تلقی می شود و باعث می گردد انسان، همواره خود را برای مقابله با خطرات ناگهانی و تهدید کننده آماده سازد. این نوع اضطراب را می توان امری طبیعی، مفید، سازنده و در عین حال یکی از مؤلفه های ساختار شخصیت به حساب آورد. اما در مقابل، اضطراب مرضی نیز وجود دارد که باعث شکست، ناکامی و مانع فعالیت های عادی و بهنجار می شود.

و اما افسردگی که می تواند به گونه ای با عزت نفس ارتباط داشته باشد. افسردگی یکی از شایع ترین بیماری هایی است که تا اکنون آدمی با آن مواجهه شده است و امروزه لقب سرماخوردگی بیماری های روانی گرفته است. افسردگی می تواند بدون هیچ دلیل واقعی در یک فرد کاملاً سالم ظاهر شود و غالباً با تغییر خلق و عصبانیت شروع می گردد (امین پور، ۱۳۸۱). افسردگی علت بسیاری از ناراحتی های جسمانی متعددی است که از جمله آن ها می توان به یبوست، اسهال، بدن درد، کم خوابی، و یا پر خوابی، خستگی، کم شدن میل جنسی، فراموشی، لرزش اندام ها، کرخ شدن (خواب رفتگی) اشاره کرد.

در مورد ابعاد شخصیت نظریه معروف فروید است که عقیده دارد سه مؤلفه سازنده شخصیت عبارتند از نهاد، خود و فراخود. نهاد، مسئول کلیه نیازها و امیال است که فراخود، مسئول اخلاقیات و ایده آل ها می باشد. و خود، بین درخواست های نهاد، فراخود و واقعیت در نوسان است.

بیان مسئله

زندان وزندانی یکی از مسائل مهم در همه کشورها و جوامع می باشد. به طوری که کشورهای زیادی روی این موضوع مهم تحقیقات فراوانی انجام داده اند.

همواره در طول تاریخ، بزهکاری و ارتکاب جرم و جنایت به عنوان پدیده غیرانسانی و ضد ارزش های اخلاقی و اجتماعی شناخته شده و تبهکاری به عنوان تکان دهنده ترین آسیب اجتماعی در روابط میان فرد و جامعه مطرح بوده است. واکنش های فردی و اجتماعی نیز پیوسته در برابر اعمال تبهکارانه خطاکاران، به اشکال تدافعی و تنبیهی ظاهر شده و در قالب اعمال مجازات های گوناگون تجلی پیدا می کند.

بایستی در روشهای اصلاحی و تربیتی و یا درمانی که منطبق با شخصیت مجرم باشد نظارت داشته باشیم تا بتوانیم راه حل درمانی مختص فرد ارائه دهیم و بعد از اتمام دوره زندان، وی بتواند در جامعه به صورت بهنجار رفتار کند. اگر برای شناخت افراد زندانی و شناخت مسائل روانی آنها حرکتی صورت نگیرد مسلماً زندانی کردن افراد مجرم می تواند کاری بیهوده و بی نتیجه باشد. پس باید این افراد را از جهات مختلف بررسی کرد تا به دلایل اصلی به زندان افتادن این افراد رسید. به این صورت نه تنها افراد مجرم را با به زندان بردن تنبیه می کنیم بلکه فرصتی به وجود می آوریم تا روی این افراد مطالعه، مشکل او بهتر درک کنیم و نتایج را در جامعه به کار ببریم تا یک فرهنگ سازی صورت گیرد. مسلماً با این راهکار می توان بزهکاری و جرم را در جامعه کاهش دهیم.

مرحله محاکمه و تحقیق نیز در فرآیند کیفری، اهمیت ویژه یافته است. به همین گونه شیوه های قانونی و قضایی اعمال مجازات علیه مجرمین - صرف نظر از شکل و نوع آن ها - برای جامعه و افراد بزهکار، سرنوشت ساز شده است.

ما در این مقاله سعی بر آن داریم تا زندانی ها را از این جهت که عزت نفس و ویژگی های شخصیتی آنها چه رابطه ای با افسردگی و اضطراب این افراد دارد را بررسی کنیم.

افرادی که ضعف در عزت نفس دارند وقتی در زندگی دچار مسائل و مشکلاتی می شوند توانایی حل صحیح مشکلات را ندارند. به گونه ای که وجود هر گونه مشکل را نشانه ضعف، حقارت و ناتوانایی خود تلقی می کنند. این افراد چون توان مقابله را در خود نمی بینند یا از مشکلات فرار کرده و یا آن را انکار می کنند. افرادی که مداوماً روی نقاط ضعف خود تکیه می کنند و با منفی بافی و تفکرات غیر منطقی مانع از شکوفایی استعدادهای درونی خود می شوند. در واقع بزرگترین مانع بر سر راه عدم موفقیت و فقدان اعتماد به نفس آنها تفکرات منفی خودشان می باشد. می توان این گونه گفت که اعتماد به نفس هر کدام از ما می تواند سایر جنبه های زندگیمان را تحت شعاع قرار دهد.

همچنین شخصیت افراد: شخصیت یک فرد بی همتاست و در عین بعضی مشابهت‌ها، هیچ دو شخصیت یکسان و همسان وجود ندارد. اگر چه افراد در شرایط و محیطهای گوناگون در ظاهر رفتار متضاد و مختلفی دارند، ولی در طول زمان (مثلاً چندین دهه) رفتار و واکنش و همچنین شیوه تفکر آنها دارای یک در ثبات نسبی دائمی است. با توجه کردن و مطالعه رفتار و نوع تفکر اشخاص می توان سبک رفتاری و تفکری افراد را با احتمال زیاد پیش بینی کرد. قابلیت پیش بینی رفتار با «ثبات در رفتار» رابطه متقابل دارد. شخصیت می تواند سازگار و یا ناسازگارانه باشد. «ناسازگاری» زمانی مطرح می شود که افراد قادر نباشند تفکر و رفتار خود را با محیط و تغییرات آن تطبیق دهند. سازگاری یا عدم سازگاری ارتباط نزدیکی با «انعطاف پذیری» دارد. یک شخصیت سالم با وجود ثبات و پایداری به میزانی از انعطاف پذیری بهره می برد. اما افراد ناسازگار در برخورد با موقعیت‌هایی که واکنش به آنها مستلزم تغییرات و تصمیمات جدید است، تفکر و رفتار انعطاف ناپذیری از خود بروز می دهند. بنابراین، اختلال شخصیت یعنی «رفتارهای ناسازگار و انعطاف ناپذیر در برخورد با محیط و موقعیت‌ها» (کارل هافمن^۷، مارک ورنوری^۸، جودیت ورنوری^۹، روانشناسی عمومی، ۱۳۸۱).

^۷ Carl. Hoffman

^۸ Mark. Vernory

^۹ Judit. Vernory

استرس بیش از حد می تواند با کاهش مقاومت بدن، فرد را مستعد هرگونه بیماری جسمی و روانی کند (برانون^{۱۰} و فیست^{۱۱}، ۲۰۰۰).

بطوریکه پژوهش ها نشان می دهد استرس موجب ترشح اپی نفرین و نوراپی نفرین از غده آدرنال می شود و این هورمون ها در دراز مدت کارکردهای سلولی را متوقف می کنند. از طرف دیگر باعث افزایش فشار خون، تعداد ضربان قلب و تغییر آهنگ ضربان قلب نیز می شود (تقی لو، ۱۳۸۸).

اما افسردگی مسائل گوناگونی به همراه دارد. غیر از مسائل پزشکی و اندوه که بسیار شایع است، فرد مبتلا به افسردگی خود را در کارها مورد تبعیض و از نظر اجتماعی مطرود و حتی منفور خانواده خودش می بیند. گاهی انزوای همراه افسردگی، بیمارانی را که وضعی درمان پذیر دارند به دوری از مردم یا به سوی مرگ سوق می دهد. افسردگی مسائل گوناگونی به همراه دارد. غیر از مسائل پزشکی و اندوه که بسیار شایع است.

فرد مبتلا به افسردگی خود را در کارها مورد تبعیض و از نظر اجتماعی مطرود و حتی منفور خانواده خودش می بیند. گاهی انزوای همراه افسردگی، بیمارانی را که وضعی درمان پذیر دارند به دوری از مردم یا به سوی مرگ سوق می دهد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به قسمت بیان مسئله روشن می شود که توجه و پژوهش در مورد زندانی امری گریز ناپذیر و مهم است چرا که برای شناخت زندانی باید کارهای تحقیقاتی فراتر از این و دقیق بر روی آنها صورت گیرد تا به شناخت و در ادامه کمک تخصصی به آنها یاری رساند.

^{۱۰} Branon

^{۱۱} Feist

هم اکنون هدف عمده بیشتر نظام های کیفری جهان، از جمله جمهوری اسلامی ایران، از اعمال مجازات علیه مجرمین، علاوه بر تنبیه بزهکار - که امروزه جنبه تربیتی و معنوی آن غلبه دارد - تاکید بر فراهم سازی زمینه های بازگشت بزهکاران به دامن جامعه می باشد.

چنین اقدامی چند نتیجه مهم در بردارد:

امنیت جامعه را تضمین می کند. بخش هایی از زیان های مادی و معنوی وارده بر فرد و جامعه را جبران می نماید و سبب می شود که فرد بزهکار در زمان تحمل کیفر خویش، به سازندگی روانی، شخصیتی و تربیتی و حرفه ای خویش نایل آید و در نتیجه به شهروندی سالم، شرافتمند، متعادل و منطقی بدل شود. امروزه، همچنان به تعقیب و تجسس و بازداشت بزهکاران در جوامع رو به رشد جهان اهمیت داده می شود.

این موضوع تحقیق از آن جهت اهمیت پیدا می کند که اولاً موضوع اصلی خود زندانی است، ثانیاً به چند مشکل روانی این افراد که از جمله مسائل مهم و ریشه دار در درون خانواده است می پردازد. با انجام این تحقیق می توان به مسائل دیگری که در رابطه با عزت نفس افراد زندانی است پی برد. چرا که بسیاری از افراد بر اثر عزت نفس کاذبی که در خود می بینند دست به کارهای خارج از قواعد قانون دست زده و در نتیجه ی این عزت نفس کاذب دچار بیماری های روحی و روانی بسیاری خواهند شد. و همچنین می توان پیش بینی کرد که افراد دارای عزت نفس کاذب، یک تیپ شخصیتی خاصی دارند. عزت نفس یک نیاز اولیه برای انسانهاست بدانیم و ندانیم راه خود را درون ما می گشاید. آزادیم که عزت نفس را درک کنیم و یا نسبت به آن همچنان ناآگاه باقی بمانیم. فرایندهای شناختی، احساسات، انگیزه ها، تصمیم گیری و انتخاب متاثر از احساس ارزشمندی است.

بعد دیگر این تحقیق ویژگی های شخصیت است، رشد شخصیت فرد از کودکی آغاز می شود و به تدریج در قالب مجموعه ای از واکنش های رفتاری ویژه ی کودک، شکل گرفته و ظاهر می گردد. هر چند از سن کودک بگذرد واکنش های او اختصاصی تر می شوند. در واقع شخصیت هر فرد دارای یک سازمان پویا و پایدار است که حاکم بر رفتار و کردار وی می باشد. برخی از این سازمان ها دارای وحدت عمل هستند و برخی دیگر به تفاوت انسجام و وحدت عمل کمتر و بیشتری دارند.

اضطراب باعث به وجود آمدن تغییرات فیزیولوژیک در بدن می گردد و بدن را گوش به زنگ و آماده فعالیت شدید جسمانی می سازد و باعث می گردد برخی از فرآیندهای بدنی، تحریک شده و پاره ای دیگر مهار گردند.

در شرایطی که انسان مایل است رفتارهای خود را با شرایط زندگی تطبیق دهد، اضطراب نقش اساسی و تعیین کننده دارد. وقتی انسان، احساس ناامنی و تهدید می کند، اضطراب پاسخی طبیعی به شرایط تهدیدآمیز است. اما واکنش های همه افراد در مقابل شرایط مشابه، یکسان نیست و هر کس به روشی خاص و شخصی، در مقابل تهدید و ناامنی واکنش نشان می دهد.

اما افسردگی، افراد افسرده احساس ناتوانی و کرختی دارند و در بعضی مواقع نیز احساس توانمندی و حرکت مضاعف و بی قراری از خود نشان می دهند این افراد معمولاً به زندگی امیدوار نیستند، آینده را تاریک و تمام شده می بینند قدرت کلام ضعیف دارند و در فعالیت های اجتماعی حضور کمتری دارند از آنجائیکه نظام خانواده و مدرسه هم در ایجاد و هم در پیشگیری و درمان افسردگی در بین اعضای خود می تواند نقش بسزایی داشته باشد.

در راه این تحقیق مسلماً مشکلات زیادی خواهد بود، از جمله مهمترین مشکلات می توان به همکاری نکردن زندانیان، همکاری نکردن مسئولین زندان و در اختیار نگذاشتن محیط مناسب برای مصاحبه و صحبت با زندانیان است.

انجام این تحقیق بسیار ضروری و حائز اهمیت می باشد چرا که شناخت و درمان زندانیانی که دچار مشکلات روحی و روانی هستند می تواند جامعه را از هزینه هایی که در زندان ها صرف می شود کاهش و به سمت دیگر قسمت ها که نیاز به حمایت مالی و با صرفه تر هستند روانه کند. همچنین با آموزش دادن زندانیان ، می توان افراد را تواناتر از قبل روانه جامعه کرد و امیدوار بود که دیگر رفتاری مغایر با فرهنگ جامعه و مرتکب جرمی دیگر نخواهند شد.

اهداف پژوهش

هدف کلی: بررسی رابطه عزت نفس و ویژگی های شخصیتی با اضطراب و افسردگی زندانیان شهر سیرجان

اهداف جزئی:

۱. بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی و اضطراب زندانیان
۲. بررسی رابطه عزت نفس و اضطراب زندانیان
۳. بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی و افسردگی زندانیان
۴. بررسی رابطه عزت نفس و افسردگی زندانیان
۵. پیش بینی اضطراب با توجه به ویژگی های شخصیتی و عزت نفس زندانیان
۶. پیش بینی افسردگی بر اساس ویژگی های شخصیتی و عزت نفس زندانیان

فرضیه های پژوهش:

۱. ویژگی های شخصیتی زندانیان با اضطراب آنها رابطه معنادار دارد.
۲. ویژگی های شخصیتی زندانیان با افسردگی آنها رابطه معنادار دارد.
۳. عزت نفس زندانیان با افسردگی آنها رابطه معنادار دارد.
۴. عزت نفس زندانیان با اضطراب آنها رابطه معنادار دارد.
۵. عزت نفس زندانیان بطور معناداری قادر به پیش بینی اضطراب آنها می باشد.
۶. عزت نفس زندانیان بطور معناداری قادر به پیش بینی افسردگی آنها می باشد.
۷. ویژگی های شخصیتی زندانیان بطور معناداری قادر به پیش بینی اضطراب آنها می باشد.
۸. ویژگی های شخصیتی زندانیان بطور معناداری قادر به پیش بینی افسردگی آنها می باشد.

تعریف متغیرهای پژوهش

تعاریف نظری

الف) عزت نفس: سیف (۱۳۶۸) در تعریف عزت نفس چنین آورده است: «نیاز به احترام به خود، به عبارت دیگر عزت نفس عبارت است از نیاز به کسب موفقیت و تأیید یا نیاز به ایجاد تصور مثبت درباره خود و دیگران و اینکه دیگران او را فردی قابل احترام بدانند».

ب) افسردگی: لینفورد ریس^{۱۲} (۱۹۸۲)، بیان می‌دارد که افسردگی بیماری است که خصوصیات اول و عمده آن تغییر خلق است و شامل یک احساس غمگینی است که از یک نومییدی خفیف تا احساس یأس شدید ممکن است نوسان داشته باشد. این تغییر خلق نسبتاً ثابت و برای روزها، هفته‌ها و سال‌ها ادامه دارد. همراه این تغییر خلق، تغییرات مشخصی در رفتار، نگرش، تفکر، کارآیی و اعمال فیزیولوژیک وجود دارد (مختصر روانپزشکی، ۱۳۸۵).

ج) اضطراب: زمانی که تعارض باعث می‌شود که فرد احساس کند درمانده است و قادر به کنار آمدن نیست، اضطراب ایجاد می‌شود. شدت اضطراب تجربه شده به پیامدهای انتظار رفته برای خود بستگی دارد. (سیدمحمدی، یحیی، روزنهان^{۱۳}، سلیگ من^{۱۴}، ۱۳۸۵).

د) ویژگی‌های شخصیتی: «الگوهای مشخص رفتار» اعم از افکار و هیجانات که سازگاری هر فرد را در مقابل محیط زندگی اش می‌سازد (والتر میشل^{۱۵}، ۱۹۳۰).

^{۱۲} Linford Rice

^{۱۳} Rosenhan

^{۱۴} Seligman

^{۱۵} Walter Mischel

تعاریف عملیاتی

الف) اضطراب: برای سنجش اضطراب در این پژوهش از آزمون اضطراب کتل استفاده شده است. این پرسشنامه شامل ۴۰ سؤال است که مقیاس اضطراب تست ۱۶ عاملی شخصیت کتل را تشکیل می دهد. هر سؤال در یک مقیاس سه درجه ای (۱، ۳ و ۳) نمره گذاری می شود. تست ۱۶ عاملی کتل دارای شاخصهای روانسنجی قابل قبول است. بنابراین، پرسشنامه اضطراب کتل از اعتبار و روایی لازم برخوردار است. این پرسشنامه در سال ۱۳۶۷ در یک نمونه ایرانی شامل ۹۷۷ دانشجوی دانشگاه تهران در دامنه سنی ۱۸ تا ۳۰ سال، هنجاریابی شد و دارای نمرات تراز یا هنجار، برای اضطراب صفت (پنهان)، حالت (آشکار) و اضطراب کلی است.

ب) افسردگی: برای سنجش افسردگی افراد در این تحقیق از پرسشنامه افسردگی بک استفاده می شود. این پرسشنامه که شامل ۱۳ سوال است، به منظور سنجش بازخوردها و نشانه‌های بیماران افسرده ساخته شده است و ماده‌های آن اساساً بر مبنای مشاهده و تلخیص نگرش‌ها و نشانه‌های متداول در میان بیماران روانی افسرده تهیه شده‌اند. به عبارت دیگر، این مواد و وزن‌های آنها به طور منطقی انتخاب شده‌اند. محتوای این پرسشنامه، به طور جامع نشانه‌شناسی افسردگی است، اما بیشتر بر محتوای شناختی تاکید دارد. پرسشنامه افسردگی بک از نوع آزمون‌های خودسنجی است و در پنج تا ده دقیقه تکمیل می‌شود.

ج) ویژگی‌های شخصیتی: برای مشخص کردن ویژگی‌های شخصیتی افراد در این پژوهش از پرسشنامه شخصیتی پنج عاملی NEO ۶۰ ماده ای استفاده شده است که شامل پنج عامل: روان نژندی، برونگرایی، انعطاف پذیری، دلپذیر بودن و مسئولیت پذیری و با وجدان بودن است.

د) عزت نفس: در این پژوهش برای سنجش عزت نفس افراد از پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت استفاده شده است که دارای ۵۸ ماده است و دارای ۴ خرده مقیاس عزت نفس فردی، اجتماعی، تحصیلی و خانوادگی می باشد.

فصل دوم:

ادبیات و پیشینه تحقیق

در این فصل ابتدا در رابطه با مباحث عزت نفس، ویژگی های شخصیت، اضطراب و افسردگی بحث می شود، و در ادامه پیشینه ی پژوهشی متغیرهای مورد بررسی مطرح می شود. تا از این طریق چهارچوب ارتباط منطقی بین متغیرها برای خواننده قابل درک شود.

الف) پیشینه نظری

۱. عزت نفس

شکست و ناتوانی انسان فقط یک دلیل دارد که آن هم ایمان نداشتن به واقعیت خود است (ویلیام جیمز ۱۹۶۴، به نقل از مهدی گنجی، ۱۳۷۸). داشتن عزت نفس سالم یک نیاز اساسی انسان است و چیزی است که ما پیوسته برای رسیدن به آن تلاش می کنیم. ولی بعضی مردم هرگز به خود انگاره ای که بتوانند با آن احساس راحتی کنند، نمی رسند و تا ابد زندگیشان، بر اثر شکهایی که نسبت به خود دارند، دست خوش ناراحتی و عذاب می شود. بهترین سرمایه گذاری در زندگی ارتقاء عزت نفس است. عزت نفس پایین موجب می شود که ما خود واقعیمان را با شرمندگی پنهان کنیم. ما جلوه های تدافعی به خود می گیریم و مانع از شکوفایی تواناییهایمان می شویم. (ایلین شیپان ۱۹۶۴، به نقل از مهدی گنجی ۱۳۷۸).

کوپر اسمیت عزت نفس را یک ارزشیابی فردی می داند که معمولاً با توجه به خویشتن حفظ می شود (به نقل از جوادی و کدیور، ۱۳۷۳). کوپر اسمیت چهار عامل اسنادی را برای رشد عزت نفس بیان می کند. نخستین آن و مقدم بر تمام عوامل، میزان احترام، پذیرش و علاقه مندی که یک فرد دریافت می کند. دومین عامل تجارب موفقیت هایمان در زندگی و سومین عامل ارزشها و انتظاراتی است که بر مبنای آن تجارب را مورد تفسیر قرار می دهیم و چهارمین عامل نحوه پاسخ فرد به از دست دادن ارزش می باشد (به نقل از مفتاح، ۱۳۸۱).

عزت نفس شامل ۴ خرده مقیاس است:

عزت نفس فردی:

قدرت تصمیم‌گیری هرکس بستگی به میزان عزت نفس او دارد. بنابراین نقش عزت نفس در زندگی بسیار مؤثر است و بر همه‌ی سطوح زندگی اثر می‌گذارد. بررسی‌های گوناگون نشان می‌دهد که چنانچه نیاز به عزت نفس ارضاء نشود، نیازهای گسترده‌تری نظیر نیاز به آفریدن، پیشرفت و یا درک و شناسایی استعدادهاى بالقوه محدود می‌ماند. عزت نفس از دو بخش مهم تشکیل می‌شود:

- ۱- باور خودتوانمندی: به معنای داشتن اطمینان به توانائی فکر، درک، آموختن، انتخاب و تصمیم‌گیری.
- ۲- احترام به خود یا داشتن حرمت نفس: به معنای ارزش برای خود. یعنی به خویش حق دهیم که زندگی کنیم و شاد باشیم. باور کنیم که می‌توانیم آنچه را لازم داریم، بیاموزیم و با مشکلات برخوردی اندیشمندانه داشته باشیم.

عزت نفس خانوادگی:

ارزیابی و قضاوت فرد به عنوان عضوی از خانواده را عزت نفس خانوادگی می‌گویند که در اثر تعامل فرد با اعضاء خانواده در او به وجود می‌آید. نوع رابطه متقابل فرد با پدر، مادر، برادران و خواهران و سایر اعضاء خانواده و این که فرد تا چه اندازه توسط آن‌ها پذیرفته شده است، در چگونگی نگرش او نسبت به خود مؤثر است و عزت نفس خانوادگی او را تعیین می‌کند (قلی، ۱۳۷۵).

عزت نفس تحصیلی:

عزت نفس تحصیلی به ارزیابی و قضاوت فرد نسبت به ارزشمندی تحصیلی خود مربوط می شود. اگر واکنش اطرافیان در مورد وضعیت تحصیلی فرد مطلوب باشد، در او احساس رضایت از خود ایجاد نموده و به قضاوت مثبت فرد درباره خودش کمک می کند (قلی، ۱۳۷۵).

عزت نفس اجتماعی:

شامل عقاید کودک در مورد خودش به عنوان یک دوست برای دیگران است. آیا کودکان دیگر او را دوست دارند؟ آیا عقاید و افکار او برای آن ها ارزشمند است؟ آیا او را در فعالیت هایشان شرکت می دهند؟ آیا از ارتباط و تعامل با همسالان خود احساس رضایت می کند؟ به طور کلی کودکی که نیاز اجتماعی اش برآورده شود، صرف نظر از این که چه تعداد از آن ها با آداب و اصول مورد قبول ملی مطابقت دارد، احساس خوبی در این زمینه خواهد داشت؟ (اکبری، ۱۳۸۰).

۲. ویژگی های شخصیتی

مواردی از قبیل اینکه وقتی به دیگران می رسید چگونه رفتار می کنید، یا موقع عصبانیت چه طور واکنش نشان می دهید، یا مثلا وقتی کسی به شما محبت می کند، از رفتار او چه برداشتی می کنید و چگونه به آن پاسخ می دهید، همگی با نوع شخصیت شما ارتباط دارد. پس به عبارت دیگر می توان گفت که شخصیت ما مجموعه ای از افکار، احساسات، هیجانات، رفتارها و واکنش ها است که از نوجوانی و جوانی در ما شکل می گیرد و تاثیرات آن بر تمام جنبه های زندگی سایه می افکند و در طول زندگی مان تقریبا الگوی ثابتی دارد.

ویژگی های شخصیت شامل خرده مقیاس های زیر می باشد:

روان نژندی (N^{۱۶})

موثرترین قلمرو مقیاس های شخصیت تقابل سازگاری یا ثبات عاطفی با ناسازگاری یا روان نژندی است. متخصصین بالینی انواع گوناگونی از ناراحتی های عاطفی، چون ترس اجتماعی، افسردگی و خصومت را در افراد تشخیص می دهند، اما مطالعات بی شمار نشان می دهد، افرادی که مستعد یکی از این وضعیت های عاطفی هستند، احتمالاً وضعیت های دیگر را نیز تجربه می کنند (مک کری و کوستا^{۱۷}، ۱۹۹۲).

تمایل عمومی به تجربه عواطف منفی چون ترس، غم، دستپاچگی، عصبانیت، احساس گناه و نفرت مجموعه حیطة N را تشکیل می دهد. هرچند N چیزی بیشتر از آمادگی برای ناراحتی های روانشناختی دارد. شاید عواطف شکننده مانع از سازگاری می شود. مردان و زنان با نمره بالا در N مستعد داشتن عقاید غیر منطقی هستند و کمتر قادر به کنترل تکانش های خود بوده و خیلی ضعیف تر از دیگران با استرس کنار می آیند.

همچنان که اسم این عامل نشان می دهد، بیمارانی که به طور سنتی به عنوان نوروتیک تشخیص داده شده اند کلاً نمره بالایی در اندازه های N به دست می آورند (به عنوان مثال آیزنگ^{۱۸} ۱۹۶۴ به نقل از مک کری و کوستا ۱۹۹۲). اما مقیاس N این پرسشنامه همانند سایر مقیاس هایش یک بعد از شخصیت سالم را اندازه می گیرد. نمرات بالا ممکن است نشانه احتمال بالا برای ابتلا به برخی از انواع مشکلات روانپزشکی باشد. اما زیر مقیاس N نباید به عنوان اندازه ای برای اختلالات روانی در نظر گرفته شود.

^{۱۶} Neurosis

^{۱۷} McCrae and Costa

^{۱۸} Eysenck

ممکن است که به دست آوردن یک نمره بالا در مقیاس N با یک اختلال قابل تشخیص روانی همراه نباشد، از طرفی تمام اختلالات روانی با نمره بالا در N همراه نیست. به عنوان مثال یک فرد ممکن است اختلال شخصیت ضد اجتماعی داشته باشد و نمره بالایی در N کسب نکند.

افرادی که نمرات آنها در N پایین است دارای ثبات عاطفی بوده و معمولاً آرام، معتدل و راحت هستند و قادرند که با موقعیت های فشار زا بدون آشفتگی یا هیاهو روبرو شوند.

برونگرایی (E)^{۱۹}

برونگراها، جامع گرا هستند، اما توانایی اجتماعی فقط یکی از صفاتی است که حیطه برونگرایی دارای آن است. علاوه بر آن دوست داشتن مردم ترجیح گروه های بزرگ و گرد همایی ها، با جرأت بودن، فعال بودن و پر حرف بودن نیز از صفات برون گراها نیز است. آنها برانگیختگی جنسی و نیز تحریک را دوست دارند و متمایلند که بشاش باشند. همچنین سرخوش، با انرژی و خوش بین نیز هستند. مقیاس های حیطه E بطور قوی باعلاقه به ریسک های بزرگ در مشاغل همبسته است (کوستا، مک کری و هالند^{۲۰}، ۱۹۸۴).

بنا بر تعریف جان و سریواستاوا^{۲۱} (۱۹۹۹)، برونگرایی بیانگر وجود رویکردی پر انرژی به جهان مادی و اجتماعی در فرد می باشد که ویژگی هایی چون مردم آمیزی، فعال بودن، قاطعیت و جرأت را شامل می شود. سازش پذیری نشانگر جهت گیری اجتماعی و جامعه پسند در مقابل نگرش خصمانه نسبت به دیگران می باشد که ویژگی هایی چون نودوستی، خوش قلبی، اعتماد و فروتنی را شامل می شود.

^{۱۹} Extroversion

^{۲۰} Holland

^{۲۱} John and Sryvastava